

Сагайдачний-Конашевич Петро
(р. народ. невід., прибіл. 70-ті рр. XVI
ст. - 10(20).04.1622).

видатний укр. держ. і військ. діяч, гетьман запорозьк. козацтва (реєстрових козаків). Якщо останні два десятиліття в житті С. порівняно непогано відомі, то перші етапи його життя, особливо дитинство та роки навчання, знайшли неоднозначне відбиття у джерелах. До цього часу невідома точна дата його народження, як і його походження. Існують різні точки зору в історіографії щодо справжнього його прізвища і місця народження. Вже у XIX - на поч. XX ст. М.Максимович, В.Антонович, Д.Яворницький та ін. припускали назву прізвища або ім'я його батька - Конон або Конош. Останнім часом київський історик П.Сас висловив припущення, що "складова частка "Сагайдачний" у прізвищі гетьмана є прізвищем, даним йому козаками, а "Конашевич" - родове назвисько" і пов'язує походження гетьмана з дрібношляхетського роду з Підгір'я Конашевичів-Попелів. І все ж пояснення, чому саме Сагайдачний мав герб "Побог", як на малюнку у "Вършах..." на його "погреб" (див. - *Вършѣ на жалосный погребъ зацного рыцера Петра Конашевича Сагайдачного... Касіана Саковича 1622 р.*), у П.Саса викликає сумнів. Прізвище Сагайдачний походить, як твердив Д.Яворницький, від слова "сагайдак" або "саадак" - "дикий козел", колчан для стріл, обтягнений шкірою дикого козла. Існує декілька версій щодо місця народження С.: біля Самбора або біля Перемишля (на Підгір'ї). За свідченням К.Саковича у його "Вършах...": "Уродился он в кровях подгорских премисских. Выхован в върѣ церкви всходней з лѣт дѣтинских". М.Грушевський зіставив ряд свідчень різних джерел про рівень станового походження С. з

малюнка, який супроводжує текст цього віршованого панегірика. Образ гетьмана на коні з гербом Побог (підкова з хрестом на горі) - свідчення про його шляхетське уродження (або походження). Він наводить слова мемуариста Й.Єрлича "був він не простого походження, а шляхтич з-під Самбора") і свідчення хотинських "дневників", зокрема Я.Собеського, які вважають його нешляхтичем. Про його навчання в ОА свідчать "Вършѣ..." К.Саковича про те, що "шол потом до Острога, для наук уцтивых..." Перебуваючи на навчанні в Острозі, він написав працю "Пояснення про унію", названу литовським канцлером Л.Сапегою в листі до уніатського єпископа І.Кунцевича "предорогоцінною". Текст цього твору, на жаль, не зберігся. З Острога спершу подався до Києва, став домашнім вчителем у міського судді Я.Аксака. Звідси в 1601 подався на Чортотмицьку Січ. Опис її подав Еріх Лясота, посол до запорожців від німецького імператора Рудольфа II. І.М.Каманін (1850-1921) вважав, що острозький період життя і навчання С. припадав на 80-90 -ті рр. XVI ст. Особисті якості С., його відважність і разом з тим розважливість зробили його впливовою і авторитетною особистістю серед українських козаків. У 2-му десятиріччі XVII ст. він став кошовим отаманом, потім - гетьманом. Польський автор, сучасник С., в реляції про Хотинську війну відзначив, що "морські походи прославили ім'я Конашевича", і зробив такий підсумок: "Одним словом, це був чоловік сміливий розумом, що шукає небезпеки, нехтуючи своїм життям, перший у наступі і останній - у відступі. Рука його ніколи не давала промаху". С. був організатором морських походів запорожців проти Кримського ханства і Османської імперії - 1613, 1614, 1615. З усіх морських експедицій, організованих С.,

найефективнішим і найбільш масштабним став похід 1616, коли була здобута фортеця Кафа в Криму (тепер - Феодосія), виведені з припливного татарського полону тисячі християнських бранців. У 1618 20 тис. запорожців під командуванням С., що були на урядовій службі польського короля Сигізмунда III, за розпорядженням останнього здійснили похід через територію Росії на Москву з метою підтримки кандидатури сина короля - Владислава, претендента на московський престол. Потім, після вдалого походу під Перекоп, С. у 1620 вчинив спробу налагодити контакти з московським урядом і скерував до Москви посольство на чолі із запорозьким отаманом Петром Одинцем із пропозицією організації спільного з московським військом походу проти Кримського ханства, що не здійснився. С. відіграв істотну роль у релігійному житті України - в 1620 за його ініціативою та діяльною участю була відновлена вища православна ієрархія в Україні за допомогою єрусалимського патріарха Теофана (Феофана). Дуже важливою була моральна і матеріальна підтримка С. Київського Богоявленського православного братства., до якого він разом з запорізькими козаками ("зо всім військом запорізьким") у 1620 записався, що значно піднесло авторитет і потужність цієї організації українських міщан. Найвищого військового успіху досягли за гетьманства С. запорізькі козаки у битві під Хотиним у 1621. У перемозі над турецьким військом запорожці відіграли головну та вирішальну роль. Тяжко поранений С. помер 10 (за старим стилем) або 20 (за новим стилем) квіт. 1622. Похований у Києві біля стін Богоявленської церкви Київ-

ського братства. Могила С. до нашого часу не збереглася. Пишні похорони супроводжувалися читанням спудеями братської школи віршів, складених її ректором К.Саковичем.

Публ. дж.: Кулиш П.А. Матеріали для історії воссоединения Руси.- М., 1877.- С. 93-98; Каманин И. Матеріали к "Очерку гетмана Петра Сагайдачного" // ЧИОНЛ.- 1901.- Кн. 15.- Вып. 3.- С. 127-177; Львівський літопис // Бевзо О.А. Львівський літопис і Острозький літописець. Джерелознавче дослідження.- 2-е вид.- К., 1971.- С. 104; Повість об осадѣ г. Михайлова Сагайдачним в 1618 г. // КС.- 1885.- Т. 13.- С. 684-689; Собеский Я. История хотинского похода. 1621 // Мемуары, относящиеся к истории южной Руси / Пер. К.Мельник (под ред. В.Антоновича).- К., 1896.- Вып. 2.- С. 40-125; Воссоединение Украины с Россией. Документы и материалы: в 3-х томах.- М., 1954.- Т. 1.- № 1-3.- С. 3-7.

Лит.: Антонович Д.Б. Петро Конашевич-Сагайдачний // Україна.- 1990.- № 1 (публ. Я.Дзири).- С. 24; Антонович Д.Б. Про козацькі часи на Україні.- К., 1991.- С. 71-83; Грушевський М. Історія України-Руси.- К., 1909.- Т. 7.- С. 355, 369-386, 390, 413, 426-428, 432-437, 450, 459-461, 464-468, 470-478, 485-487, 489-492, 575, 583, 588; Голобуцький В. Запорозьке козацтво.- К., 1994.- С. 229-234, 241, 243-245, 249, 254, 257-259; Каманин И. Очерк гетьманства Петра Сагайдачного // ЧИОНЛ.- 1901.- Кн. 15.- Вып. 1.- Ч. 2.- С. 3-5, 7-9, 123-126, 127; Мордовцев Д. Сагайдачний. Историчний роман // Між двох вогнів. Друга половина XVII ст.- К., 1996 (серія: "Історія України в прозових творах і документах").- С. 19-201; Сас П. Петро Конашевич-Сагайдачний // Володарі гетьманської булави. Историчні нариси.- К., 1994.- С. 87-139; Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків: У 3-х томах.- К., 1990.- Т. 2.- С. 143, 145, 149-155, 170, 390, 465; Яворницький Д. Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний // Историчні постаті України. Историчні нариси.- Одеса, 1993.- С. 24-64.

Самуїл Едельс
(див. - Едельс Самуїл)

Сендульський Аполлоній
(17.10.1830 - 7.01.1882)

народ. в с. Садки Кременець. пов., Вол. губ., тепер - Шумськ. р-ну Терноп. обл., батько - священник на ім'я Дорофей, мати - Анастасія. Краєзнавець, церковно-громадський і освітній діяч Волині, популяризатор острозької

старовини. Закінчив Кременець. духовне училище і Волин. духовну семінарію в Кременці (1854). У 1854-1882 - парафіяльний священник с. Сивки. Організатор місцевих шкіл - церковно-парафіяльної і для дорослих селян, член Правління Волин. духов. семінарії, голова єпархіальних з'їздів волин. духовенства в освітніх справах (1871, 1878). Один з ініціаторів і активних учасників впровадження і поширення культу преподобного кн. Федора Острозького (спорудження храму св. Федора Острозького в с.